

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації на тему «Гарантії забезпечення процесуальних прав учасників адміністративного судочинства в Україні»

Обґрунтування вибору теми дослідження та її зв'язок із планами наукових робіт університету. Потреби здійснення адміністративного судочинства відповідно до визнаних міжнародних стандартів опосередкували необхідність реформування процесуального законодавства України. Означене торкнулось сфери суспільних відносин, яких пов'язано з визначенням правового статусу учасників адміністративного судочинства та змістовного перегляду його складових елементів. Відсутність якісної системи гарантій забезпечення процесуальних прав учасників адміністративного судочинства перетворилось на одну з найгостріших проблем, внаслідок якої відбувається поступова дискредитація судової влади в Україні та зниження рівня показників функціонування сфери адміністративного правосуддя.

Гарантування процесуальних прав здійснюється одночасно за допомогою заходів, яких спрямовано на забезпечення правового статусу учасників адміністративного судочинства, дотримання принципу верховенства права під час залучення окремих осіб до розгляду адміністративної справи в якості одного з учасників адміністративного судочинства, формування системи уповноважених суб'єктів, яких зобов'язано забезпечувати умови реалізації цих заходів. На жаль, українське законодавство не повною мірою відповідає вимогам правозастосування у цій сфері, що має прояв у такому: відсутність законодавчого закріплення можливості участі у судовому процесі через відеоконференцію для усіх учасників судового процесу; нечіткість та невідповідність міжнародним стандартам процедур забезпечення державного захисту осіб, які беруть участь в адміністративному судочинстві; відсутність належного юридичного супроводу щодо підготовки працівників апарату суду, які беруть участь у розгляді адміністративної справи; наявність пробілів у детермінування процесуального статусу окремих учасників адміністративного судочинства та підстав їх участі в розгляді конкретної адміністративної справи.

За умов цифрової трансформації адміністративного судочинства, розширено й права осіб, які беруть участь у судовому процесі. Це стосується впровадження в Українській державі концепту електронного суду. Відповідно, заходи гарантування цих прав також мають бути сформовані. Реформований концепт гарантій забезпечення процесуальних прав учасників

адміністративного судочинства є новелою адміністративного процесуального законодавства України і потребує зосередження уваги вчених та практиків.

Відсутність комплексного теоретичного дослідження, якого було би присвячено правовій регламентації інституту гарантій забезпечення процесуальних прав учасників адміністративного судочинства в Україні, також негативно впливає на сприйняття судової влади в якості гарантії дотримання законності в державі, а отже є негативним фактором на шляху визнання України в якості правової та соціальної держави. Таким чином, недостатність розробок на теоретичному рівні, наявність практичних правових питань та актуальність теми зумовили необхідність теоретичного обґрунтування та внесення науково аргументованих пропозицій, рекомендацій щодо адміністративного процесуального законодавства в частині виокремлення гарантій забезпечення процесуальних прав учасників адміністративного судочинства та подальшого його удосконалення.

Науково-теоретичною основою дослідження стали праці провідних фахівців у галузі адміністративного права, процесуального та адміністративно-процесуального права, які досліджували процесуальний статус учасників адміністративного судочинства та заходи, які встановлюються державою для його гарантування: В.І. Бенедик, С.Г. Братель, І.М. Винокурової, В.О. Гринюк, Н.В. Ільчишина, О.В. Закаленко, С.В. Ківалова, Д.А. Козачук, В.К. Колпакова, І.О. Корецького, О.І. Корчинського, О.П. Кучинської, О.М. Михайлова, А.О. Неугоднікова, А.Ю. Осадчого, Н. Б. Писаренко, В.В. Решота, А.В. Руденко, М.І. Смокович, І.В. Топор, Р.Ю. Ханик-Посполітак, І.В. Хорт, І.І. Цилюрик, Є.В. Чаку, Д.М. Чечет та багатьох інших.

Нормативно-правовою базою роботи є Конституція України, міжнародні договори, яких ратифіковано Україною, закони України, підзаконні нормативно-правові акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, рішення Європейського суду з прав людини.

Емпіричну базу дослідження становлять узагальнення практики здійснення адміністративного судочинства, звіти інституцій, діяльність яких спрямовано на забезпечення процесуальних прав учасників адміністративного судочинства, судові рішення та статистичні дані.

Дисертаційне дослідження виконано на кафедрі адміністративного та фінансового права Національного університету «Одеська юридична академія» відповідно до плану наукових досліджень «Концепція розвитку адміністративного, адміністративно-процесуального права та фінансового права в умовах євроінтеграції» (на 2016–2020 рр.), що є складовою теми «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір»

(державний реєстраційний номер 0116U001842), що виконується в межах Національного університету «Одеська юридична академія».

Наукове завдання, розв'язання якого отримано в дисертації. У дисертаційній роботі поставлено за мету охарактеризувати гарантії забезпечення процесуальних прав учасників адміністративного судочинства, визначити стан їх правового регулювання і надати пропозиції щодо удосконалення чинного адміністративного процесуального законодавства.

Для досягнення поставленої мети основну увагу було приділено вирішенню таких задач:

- визначити стан наукових досліджень гарантування процесуальних прав учасників адміністративного судочинства та виокремити основні напрямки їх подальшого здійснення;

- дослідити процесуальні права учасників адміністративного судочинства в якості об'єкта правового забезпечення;

- окреслити сутність гарантії забезпечення процесуальних прав учасників адміністративного судочинства;

- визначити стан правового регулювання гарантій забезпечення процесуальних прав учасників адміністративного судочинства в Україні;

- надати якісно-змістовну характеристику гарантії забезпечення процесуальних прав учасників справи;

- охарактеризувати гарантії забезпечення процесуальних прав представників;

- дослідити гарантії забезпечення процесуальних прав осіб, які є іншими учасниками адміністративного процесу на підставі займаної посади в апараті суду;

- визначити змістовне наповнення гарантій забезпечення процесуальних прав осіб, які є іншими учасниками адміністративного процесу;

- надати пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства, яким врегульовано гарантії забезпечення процесуальних прав учасників адміністративного судочинства.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером розглянутих питань дисертація є новим за змістом комплексним теоретико-практичним дослідженням гарантій забезпечення процесуальних прав учасників адміністративного судочинства. До положень, які мають ступінь наукової новизни, належать:

у перше:

з'ясовано, що одна й та ж особа може набувати як одного й того ж, так і різного правового статусу учасника адміністративного судочинства під час розгляду різних конкретно визначених публічно-правових спорів. При цьому,

незалежно від того, хто набуває правового статусу учасника адміністративного судочинства, сукупність елементів якими його детерміновано не є змінними та залежать виключно від конструкції адміністративного процесуального законодавства;

виокремлено специфіку нормативного детермінування процесуальних прав окремих «інших учасників судового процесу»: помічника судді, секретаря судового засідання та судового розпорядника, які беруть участь у судовому процесі на підставі займаної ними посади в апараті суду;

визначено поняття гарантій забезпечення процесуальних прав учасників адміністративного судочинства як системи соціально-економічних, політичних, юридичних заходів, яких спрямовано на забезпечення можливої або дозволеної поведінки особи під час її участі в адміністративному судочинстві для забезпечення приватних інтересів особи, з однієї сторони, та досягнення мети адміністративного судочинства – з іншої;

запропоновано підхід до класифікації гарантій забезпечення процесуальних прав учасників адміністративного судочинства через виокремлення: 1) нормативно-статусних гарантій та 2) інституційно-організаційних гарантій;

надано теоретичне обґрунтування співвідношення самопредставництва та представництва з зазначенням: недоцільності їх ототожнення та вираження одне через інше; відмінностей цих правових явища залежно від підстав виникнення, підтвердженням повноважень, а також переліку осіб, якими вони можуть здійснюватися;

запропоновано в якості процесуальних гарантій забезпечення процесуальних прав окремих учасників адміністративного судочинства розуміти заходи, яких спрямовано на процесуальну взаємозамінюваність секретаря судового засідання, судового розпорядника та помічника судді для здійснення належного розгляду адміністративної справи;

обґрунтовано необхідність гарантування процесуальних прав помічника судді через встановлення можливості для нього заявляти самовідвід та відвід на одному рівні з іншими учасниками адміністративного судочинства;

удосконалено:

розуміння гарантій забезпечення процесуальних прав учасників адміністративного судочинства як міжгалузевого інституту процесуального права;

підхід до визначення такої умови набуття статусу учасника адміністративного судочинства як наявності відповідного рівня правосуб'єктності, який притаманний для учасника справи, представника чи іншого учасника справи;

розуміння процесуальних прав учасника адміністративного судочинства як гарантованої законом міри можливої або дозволеної поведінки особи під час її участі в адміністративному судочинстві;

загальні положення, які характеризують гарантії процесуальних прав учасників адміністративного судочинства шляхом виокремлення таких ознак: це система соціально-економічних, політичних, юридичних умов, способів та засобів (в подальшому доцільно використати для позначення «умов, способів та засобів» термін «заходи»); заходи, через які виражено зміст гарантій, спрямовано на забезпечення фактичної реалізації та охорону прав, які об'єктом гарантування; вказані заходи детермінують наявність рівних можливостей при вступі суб'єкта права у конкретні правовідносини; вказані заходи є забезпечувальною системою правових та соціальних механізмів, яку сформовано в конкретній державі відповідно до наявного стану розвитку суспільних відносин;

підхід до класифікації гарантій забезпечення процесуальних прав учасників адміністративного судочинства залежно від їх правового положення у судовому процесі під час розгляду конкретної адміністративної справи шляхом виокремлення: 1) гарантії процесуальних прав осіб, які беруть участь у справі: а) сторін; б) третіх осіб; в) представників сторін та третіх осіб; 2) гарантії процесуальних прав осіб, які є іншими учасниками адміністративного процесу: а) секретаря судового засідання; б) судового розпорядника; в) помічника судді; г) свідка; д) експерта; е) спеціаліста; є) перекладача.

розуміння нормативно-правових актів, які формують основу застосування гарантій процесуальних прав учасників адміністративного судочинства через віднесення до них тих: а) що визначають статус учасників адміністративного судочинства та окреслюють їх процесуальні права в якості об'єкта гарантування; що регулюють зміст нормативно-статусних та інституційно-організаційних гарантій забезпечення процесуальних прав учасників адміністративного судочинства; в) що детермінують правомірність дій, пов'язаних з гарантуванням процесуальних прав учасників адміністративного судочинства;

положення щодо визначення такої умови набуття статусу законного представника в адміністративному процесі як наявність фактів спорідненості або відносин усиновлення, опіки чи піклування тощо стосовно особи, яка є (або може бути) учасником справи в адміністративному процесі;

набули подальшого розвитку:

теза щодо можливості трактування правового статусу учасника адміністративного судочинства з позиції широкого підходу через його

детермінування правами й обов'язками, якими наділяються, та які відповідно покладаються на всіх осіб, що набули цього статусу та вузького підходу через його відображення у конкретній ролі особи у судовому процесі в якості: учасника справи, представника, особи, яка є іншим учасником судового процесу;

класифікація процесуальних прав учасників справи в адміністративному судочинстві на загальні та спеціальні, що опосередковано конкретним правовим положенням учасника справи;

теза щодо змістовного наповнення гарантій забезпечення процесуальних прав заходами, яких спрямовано на: створення умов, що сприяють реалізації прав; охорону прав від порушень зі сторони кого б то не було; процес реалізації і захист цих прав від вже здійсненого реального їх порушення; відновлення порушених прав на всіх стадіях правореалізуючого процесу;

положення, що визначають нормативно-статусні та інституційно-організаційні гарантії забезпечення процесуальних прав осіб, які є іншими учасниками адміністративного процесу на підставі займаної посади в апараті суду;

пропозиції щодо призначення на посаду та звільнення з посади помічника судді керівником апарату відповідного суду, що дозволять більш повно гарантувати особі, яка займає посаду помічника судді її права та уникнути плутанини з обов'язковим поданням судді як підстави для призначення та звільнення цього працівника апарату суду;

запропоновано: внесення змін і доповнень до Кодексу адміністративного судочинства України та Закону України «Про судоустрій та статус суддів», прийняття нормативно-правових актів щодо підготовки та періодичного навчання працівників апарату суду у Національній школі суддів України; вироблення єдиної програми державного захисту осіб, які беруть участь в здійсненні судочинства.

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів дослідження. Положення, висновки та рекомендації, що містяться в дисертації, науково обґрунтовані та достовірні. Це обумовлено застосуванням сукупності методів наукового пізнання як загальнонаукових (діалектичний, історико-правовий, системно-структурний та системно-функціональний та догматичний), так і спеціальних (документального аналізу, порівняльно-правового аналізу, класифікації тощо).

В основі методологічної конструкції усієї дисертаційної роботи лежить системний аналіз, який і визначив напрямки дослідження гарантій забезпечення процесуальних прав учасників адміністративного судочинства у правовідносинах щодо здійснення адміністративного судочинства.

Діалектичний метод наукового пізнання, якого застосовано для дослідження явищ дійсності у їхньому розвитку та взаємозв'язку, дозволив встановити правові стандарти гарантування процесуальних прав учасників адміністративного судочинства та виокремити у них пробіли, за допомогою логіко-системного методу сформульовано та поглиблено понятійний апарат, якого використано у дослідженні, формально-догматичний метод дозволив здійснити змістовний аналіз: норм чинного законодавства, що закріплюють правовий статус учасників адміністративного судочинства; визначити та охарактеризувати підстави залучення осіб до розгляду адміністративної справи. Формально-логічний метод використано для аналізу змістовної складової заходів, яких спрямовано на гарантування процесуальних прав. Структурно-функціональний метод допоміг проаналізувати інституційно-організаційні гарантії забезпечення процесуальних прав учасників адміністративного судочинства. Застосування методів моделювання, аналізу та синтезу дозволило сформулювати пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства.

Практичне значення одержаних результатів визначається можливістю їх використання у:

науково-дослідній сфері – для подальшого розгляду проблем інституту гарантій забезпечення процесуальних прав у суспільних відносинах, що виникають у сфері адміністративного судочинства;

правотворчій діяльності – для надання пропозицій щодо удосконалення положень Кодексу адміністративного судочинства України та інших нормативно-правових актів, положення яких тим чи іншим чином торкаються забезпечення процесуальних прав учасників адміністративного судочинства;

правозастосовній діяльності – для належного втілення у правову дійсність заходів, які складають основу нормативно-статусних та інституційно-організаційних гарантій забезпечення процесуальних прав учасників адміністративного судочинства та удосконалення судової практики розгляду адміністративних прав в частині загальновизнаних стандартів та принципу верховенства права;

навчальному процесі – для підготовки монографій, підручників та посібників з навчальних курсів «Адміністративне право», «Адміністративне процесуальне право», «Учасники адміністративного судочинства» та при викладанні навчальних дисциплін.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною завершеною науковою роботою, підготовленою шляхом особистого дослідження положень чинного законодавства, наукової та навчальної літератури, міжнародного досвіду, а також аналізу судової практики. Для аргументації окремих

положень використано положення праць інших науковців, на які зроблено відповідні посилання.

Апробація результатів дослідження. Положення і висновки дисертаційного дослідження доповідалися й обговорювалися на засіданнях кафедри адміністративного і фінансового права Національного університету «Одеська юридична академія».

Результати дослідження використано при викладанні відповідних тем із навчальних курсів: «Адміністративне процесуальне право», «Адміністративне право».

Повнота викладу матеріалів дисертації в публікаціях. Основні положення дисертації викладено в 4 публікаціях, серед яких: 3 статті опубліковано у наукових фахових виданнях України, що входять до затвердженого переліку, 1 – у науковому періодичному міжнародному виданні.

Список публікацій здобувачки за темою дисертації та відомості про апробацію матеріалів дисертації:

1. Токмілова Л.М. Гарантії забезпечення процесуальних прав учасників адміністративного судочинства: поняття та класифікація. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2019. № 4. С. 79-88.

2. Токмілова Л.М. Щодо визначення процесуальних прав учасників адміністративного судочинства. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. № 2. Том 2. С. 73 – 76.

3. Токмілова Л.М. Особливості набуття статусу учасника адміністративного судочинства. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2020. № 8 (36). 2020. С. 178-171.

4. Токмілова Л.М. Нормативно-статусні гарантії осіб, які є іншими учасниками адміністративного судочинства на підставі займаної посади в апараті суду. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 2. С. 92-99.

5. Токмілова Л.М. Щодо набуття статусу учасника справи. *Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, м. Харків, 17–18 січня 2020 р. Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2020. С.131-133.

Характеристика особистості здобувача. Токмілова Л.М. має вищу юридичну освіту. У 2005 році закінчила Одеську національну юридичну академію, судово-прокурорський факультет. У 2007 році була зарахована на навчання до Інституту підготовки професійних суддів Одеської національної юридичної академії, а в 2009 році – закінчила його з відзнакою.

З грудня 2003 року по жовтень 2004 року працювала секретарем судового засідання Приморського районного суду м. Одеси, а з квітня по травень 2005 року працювала на посаді секретаря судового засідання

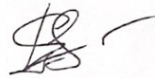
Київського районного суду м. Одеси. З травня 2005 по квітень 2011 працювала помічником прокурора м. Южне, Одеської області. Призначена на посаду судді Одеського окружного адміністративного суду з 20.04.2011 р., з 2018 р. призначена безстроково. З 2017 року – аспірант кафедри адміністративного і фінансового права Національного університету «Одеська юридична академія». Володіє українською, російською, англійською мовами. Має 4 публікації з проблематики дисертації.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана сучасною науковою мовою, вміло використані спеціальні дефініції. Робота характеризується єдністю змісту, а стиль викладення сприяє доступності розуміння та сприйняття матеріалу.

Дисертація Любов Миколаївни Токмілової на тему «Гарантії забезпечення процесуальних прав учасників адміністративного судочинства в Україні» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам п.10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. №167, і рекомендується до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді.

Рецензент:

доктор юридичних наук, професор

О.П. Федотов

Рецензент:

кандидат юридичних наук, доцент

Д.А. Козачук

ПІДПИС ЗАСВІДЧУК

